

Bijotai, Barzdžiai ir Dionizo Poškos muziejus

Gintautas ČIŽIŪNAS
Danutės MUKIENĖS nuotraukos

Pirmą kartą žinomuose rašytiniuose šaltiniuose Barzdžių (Bijotų) dvaras paminėtas XVI amžiuje. Tuo laikotarpiu jis priklausė Poškų-Paškevičių giminei.

1558 m. Bardžių-Mikniškių dvarelių pasidalino Beata Paškevičienė ir jos sesuo. Paškevičienei atitekusi dalis pradėta vadinti tarmišku šeiminkės vardu – Bijata, o vėliau – Bijotais.

1790–1791 m. Bijotų dvaro centrą ir apie jį buvusias žemes nusipirko žemaičių bajoras, Raseinių teismo raštininkas, rašytojas, istorikas, etnografas, teisininkas, vienas žymiausių to meto kultūros veikėjų, žemaičių kultūrinio sambūrio narys Dionizas Poška. Jis gimė 1764 m. Lėlaičių dvare (Mažeikių r.), mirė 1830 m. gegužės 12 d. Barzdžiuose (Šilalės r.). D. Pošką labiausiai išgarsino jo rašto darbai, ypač poema „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“ bei jo įkurtas pirmasis viešas kraštotyros muziejus (Baublys) Lietuvoje. D. Poška Bijotų dvare gyveno 1790–1830 metais.

Dionizo Poškos
Baublys

XVIII a. paskutiniame dešimtmetyje užtvėnkus Pelos upelį, pastatytas Bijotų dvaro vandens malūnas. Jis pagal išlikusias senas nuotraukas ir planus rekonstruotas 2011 metais.

XIX a. Bijotų dvaro sodyba jau buvo suformuota. Ant Pelos upelio skardžio stovėjo gyvenamasis namas, netoli jo, už kelio į Girdiškes, buvo dvaro ūkiniai pastatai, Pelos upelio žemupyje, prie užtvankos, veikė vandens malūnas. Sodybos teritorijoje augo parkas, prie namų puikavosi įrengti gėlynai.

1812 m. D. Poška išgremžė apie tūkstantį metų turėjusio, Barzdžių kaimo Vyšniakalnyje augusio, iš vidaus sutręšusio, piemenų išdeginto storo ąžuolo

(Nukelta į 26 p.)

Dionizo Poškos Baubliai

Informacinė lenta ir D. Poškos paminklas (skulptorius Vaclovas Krutinis) Bijotuose

kamieno dalį, padedamas kaimo vyrų jį atgabeno į Bijotus, pastatė dvaro teritorijoje ant kalvos, už keliasdešimties metrų nuo savo namų. Tada D. Poška Baublyje iškirto du langelius, duris, apdengė stogą ir čia įkūrė pirmąjį Lietuvoje viešą kraštotyros (senienų) muziejų (anksčiau jis buvo vadinamas Lietuvos istorijos muziejumi, dabar – D. Poškos baublių muziejumi).

1824 m. šalia pirmojo Baublio D. Poška pastatė antrąjį išgremžto ažuolo kamieną („Baublio brolių“). Baubliuose D. Poška dirbdavo ir ilsėdavosi, saugojė ir eksponavo turimus archeologinius radinius, surinktą istorinę ir etnografinę medžiagą, senovės dievų atvaizdus, įžymių žmonių portretus, apie 200 knygų bibliotekėlę. Pas jį lankydavosi Lietuvos šviesuoliai, tautinio atgimimo veikėjai. Jie domėjosi šiuo muziejumi ir vertino jį, tad garsas apie D. Poš-

kos Baublius greitai pasklido. Prie baublių pradėta rengti gegužines, dainų šventes, chorų pasirodymus.

D. Poška greitai po to, kai jis tapo Bijotų dvaro ir jo aplinkinių žemių savininku, dalį šių valdų perleido savo tėvui. Jie nesutarė, tad šeimininkavo atskirai ir laikui bėgant suformavo du dvaro centrus. Barzdžiuose šeimininkavo D. Poška, o Bijotuose – jo tėvas, vėliau – šio netikras sūnus Norbertas Paškevičius.

1825 m. netikras D. Poškos brolis Norbertas Paškevičius Bijotuose pasodino parką, kuris dabar vadinamas Norberto Paškevičiaus vardu. Čia yra įrengta poilsiavietė, auga lankytojų dėmesio sulaukianti keturliemenė liepa, 4,3 m apimties klevas, yra ir ažuolų, 40 tiesiakamienių smulkialapių liepų.

1828 m. Baublius aplankė ukrainiečių kilmės Vilniaus universiteto profesorius Jonas Loboika

Šilalės Vlodo Statkevičiaus muziejaus
Dionizios Poškos Baublių muziejus Bijotuose

(*Ivan Lobojsko*, 1786–1861), kuris rūpinosi, kad D. Poškos įkurtas muziejus ir toliau būtų saugomas.

1830 m. D. Poškai mirus, jo sukauptos muziejinės vertybės pasklido po Lietuvą, dalis jų žuvo Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu.

Iki 1847 m. Bijotų dvaras priklausė bajorų Poškų (Paškevičių) giminei, o 1847 m. abu šiuos dvarus nupirko dvarininkai Volmeriai. Jiems valdant dalis čia buvusių dvaro pastatų nugriauta. Baubliai ir toliau buvo saugomi, tik ilgą laiką jie nebebuvo naudojami kaip anksčiau. XIX a. pab.–XX a. pr. D. Poškos Baubliams buvo pakeisti šiaudiniai stogai, padėti cementiniai pamatai, jie apkalti medinėmis lentelėmis.

1923 m. Bijotų dvaro teritorijoje buvo 62 nuolatiniai gyventojai.

1924 m. dalis išlikusių D. Poškos įkurto Baublių muziejaus eksponatų perduota saugoti Tauragės mokytojų seminarijai.

XX a. Lietuvoje vykstant Žemės reformai, Bijotų dvaro žemės buvo išdalytos, dvarams priklausiusiose teritorijose pradėjo formuotis keli kaimai.

1930 m. visuomenės iniciatyva buvusioje Barzdžių dvarvietėje D. Poškos Baubliai buvo apdengti mediniais gaubtais ir suveržti metaliniais lankais. Pažymint D. Poškos 100-ąsias mirimo metines ir Vytauto Didžiojo mirties 500-ąsias mirties metines, Bijotuose, buvusio dvaro teritorijoje, netoli Baublių, buvo supiltos dvi jubiliejinės pilaitės (memorialiniai kalneliai).

Paminklas, skirtas Dionizo Poškos ir Vytauto Didžiojo atminimo jamžinimui, Bijotuose

1935 m. buvusį Bijotų dvarą kartu su malūnu nusipirko Kazimieras Jucius.

1947 m. Baublių dvaras privatizuotas, čia atkurtas Baublių muziejus.

1956 m. Baubliai pirmą kartą buvo konservuoti.

1949–1962 m. Bijotuose veikė Dionizo Poškos

(Nukelta į 28 p.)

Parko fragmentas Bijotuose

Dionizo Poškos Baublys ir jame šiuo metu veikiančios ekspozicijos fragmentas

memorialinis muziejus.

1962 m. Dionizo Baublių muziejus perduotas Šiaulių „Aušros“ muziejaus žiniai.

1966 m. iš Barzdžių kaimo pakelės prie D. Poškos Baubių buvo atvežti ir pastatyti du mažieji baubliukai-koplytėlės. 1993 m. balandžio 1 d. viena jų (su ornamentuotu kryželiu ir Jono Nepomuko skulptūra) įrašyta į valstybės saugomų kultūros vertybių registrą (unikalus objekto kodas – 13912).

1969 m. Baubliai buvo paskelbti respublikinės reikšmės istorijos paminklu.

1970 m. rekonstruotas, kavinei pritaikytas buvęs Bijotų dvaro malūnas.

1971 m. parengtas Baublių aplinkos sutvarkymo projektas (aut. Romas Kazlauskas, Brigita Radavičiūtė). Tais pačiais metais D. Poškos Baubliai buvo konservuoti, ant jų uždėti stikliniai ir metaliniai gaubtai-paviljonai (architektai Meilė Lagunavičienė ir Vytautas Gabriūnas).

1990 m. skulptorius Vaclovas Krutinis sukūrė paminklą, skirtą Dionizui Poškai. Jis pastatytas Bijotuose, buvusioje dvarvietės teritorijoje, ant netoli Baublių 1930 m. supilto memorialinio kalnelio.

1992 m. balandžio 24 d. į Kultūros vertybių registrą įrašyti išlikę Bijotų dvaro sodybos fragmentai (adresas: Muziejaus g. 10, 12, Bijotai). Unikalus objekto kodas – 629. Čia saugomi du senieji (Vakarų ir Rytų) baubliai, malūnas, parko fragmentai, Pelos upelio tvenkinių sistema, du maži baubliukai-koplytė-

lės, Dionizo Poškos gyvenamo namo vieta.

1992 m. birželio 10 d. dėl vertingųjų architektūrinių savybių į Lietuvos Kultūros vertybių registrą įrašytas nacionalinės reikšmės Bijotų dvaro sodybos vandens malūnas (adresas: Malūno g. 14, Bijotai). Unikalus objekto kodas – 1634. Jis pastatytas XIX a. pr. Dionizo Poškos (1764–1830) užsakymu, 1969 m. restauruotas (projekto autorius – architektas Napoleonas Kitkauskas), 1975 m. rekonstruotas pagal architekto Vytauto Dvariškio projektą. Malūną sudaro du pastatai (vienaauktis ir dviaukštis).

1993 m. vasario 2 d. į Lietuvos Kultūros vertybių registrą dėl vertingųjų architektūrinių savybių įrašytas nacionalinės reikšmės Bijotų dvaro sodybos D. Poškos Vakarų baublys (unikalus kodas – 10560). Jis cilindrinės formos, su gaubtu. Stogas daugiašlaitės piramidės formos, dengtas medinėmis skiedromis, turi medinį špilių. Įėjimas į patalpą – iš vakarų pusės, langų ir durų angos stačiakampės. Vakarų pusėje yra betoninė pakopa. Ant Baublio fasado – medinis karnizas su įrašu „1812“. Pamatas padarytas iš skladytų lauko akmenų, sienos – iš išskobtos apatinės ažuolo kamieno dalies, sutvirtintos metaliniais lankais. Perdanga – medinių konstrukcijų, langų konstrukcijos ir skaidymas – taip pat medinis. Durys – medinės, vienvėrės išsprūdinės, polichromuotos, su trikampių sandriku ir metaliniais kalvio darbo apkaustais. Durų vidinėje pusėje yra Dionizo Poškos įrašai lenkų kalba. Lubos – medinių lentelių, polichromuo-

tos, su Dionizo Poškos įrašu lenkų kalba. Grindys grįstos medinėmis lentomis.

1997 m. gruodžio 31 d. dėl želdinių vertingųjų savybių į Kultūros vertybių registrą įtraukti nacionalinės reikšmės turintys Bijotų mišraus parko fragmentai (unikalus objekto kodas – 23240). Išlikusio parko teritorijos šiaurinėje dalyje stovi trys paminklai. Pirmasis padarytas iš lauko akmenų. Jo priekinėje pusėje pritvirtinta granito lenta su įrašu „Vytauto Didžiojo / atminimui / 1430–1930 m.“ Antras paminklas taip pat padarytas iš lauko akmenų. Jo priekinėje pusėje pritvirtinta granito lenta su įrašu: „Dionizo Poškos / atminimui / 1430–1930m.“ Trečias paminklas skirtas Dionizui Poškai. Jis sukurtas iš balto marmuro, pastatytas 1990 m., autorius – skulptorius Vaclovas Krutinis). Parke vyrauja pavieniai medžiai – liepos, klevai, ąžuolai, uosiai, guobos, yra ir medžių masyvų, grupių. Čia – Pelos upelio slėnis, jo šlaitai, reljefas sudėtingas, plokščiagalvis, yra 1931 m. supilti memorialiniai kalneliai, skirti Vytautui Didžiajam ir Dionizui Poškai.

2005 m. vasario 25 d. dėl vertingųjų architektūrinių savybių į Lietuvos Kultūros vertybių registrą įtrauktas nacionalinės reikšmės Bijotų, dvaro sodybos Rytų baublys (unikalus objekto kodas – 30119). Baublys cilindrinės formos su gaubtu. Stogas – daugiašlaitės piramidės formos, su mediniu špiliu, dengtas medinėmis skiedromis. Įėjimas į vidų – iš pietvakarių pusės. Viduje – viena patalpa. Langų ir durų angos – stačiakampės. Pietvakarių pusėje yra medinė pakopa. Sienos – iš išskobtos apatinės ąžuolo kamieno dalies, viršuje sutvirtintos metaliniu lanku. Perdanga – medinė sijinė. Durys – medinės, vienvėrės išprūdinės, polichromuotos, su kalvio darbo apkaustais. Lango konstrukcija ir skaidymas medinis. Grindys grįstos medinėmis lentomis.

2008 m. Bijotų dvaro sodyba, dažniausiai vadinama Baublių vardu, paskelbta valstybės saugomu kultūros paminklu.

2008 m. spalio mėn. Baublių muziejus perduotas Šilalės rajono savivaldybei priklausančiam Vlado Statkevičiaus muziejui.

2011 m. užbaigtas įgyvendinti projektas „Bijotų dvaro sodybos – Baublių komplekso pritaikymas turizmui“. Darbai buvo vykdomi pagal architektės Gie-

Mažieji Bijotų baubliukai-koplytėlės

Būrelis Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narių su savo bičiuliais Bijotuose prie D. Poškos Baublių

Renovuotasa Bijotų malūnas

drės Miknevičienės parengtą projektą 2009–2011 metais. Jiems lėšų gauta iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų bei iš Lietuvos Respublikos biudžeto.

2012 m. gegužės mėnesį Bijotuose iškilmingai paminėta Donizo Poškos Baublių muziejaus įkūrimo 200 metų sukaktis. Šventės metu čia vyko „Muziejų kelio 2012“ atidarymo renginys. Jame dalyvavo muziejininkai iš visos Lietuvos, daug kitų svečių.